

"De strijd voor het vrije woord"

Juli 1943. Julius Hoste aan zijn schrijftafel in Londen.

Photo News

Elisabeth 'les' Hoste, de oudste dochter van Julius. Ze miste de boot naar het vrije Engeland.

Photo News

Julius Hoste en zijn echtgenote Jeanne op wandel in Londen, tijdens de zomer van '42.

Photo News

Photo News

Minister van Buitenlandse Zaken Paul-Henri Spaak houdt een toespraak op 16 juni 1942 in Grosvenor House. Links, zittend: Julius Hoste.

Photo News

DE OORLOGSJAREN VAN 'HET LAATSTE NIEUWS' EN Z'N EIGENAAR JULIUS HOSTE - Eén dag, meer is er niet nodig om 'Terug Het Laatste Nieuws van Vroeger' te maken. Op 5 september 1944 laat eigenaar-directeur Julius Hoste zijn krant weer verschijnen, met een nieuwe redactie. De journalisten die voor de Duitsers hebben gewerkt en tijdens de oorlog tegen de wil van Hoste in een 'gestolen krant' hebben gemaakt, vliegen eruit en zullen door de Krijgsraad worden veroordeeld. "Een journalist moet aan alles kunnen verzaken, behalve aan de vrijheid", zegt Hoste, die in Londen als onderstaatssecretaris van Onderwijs deel uitmaakte van de regering in ballingschap.

TEKST: FRIEDA JORIS FOTOREDACTIE: BART LEYE

Het loopt bijna mis, wanneer de 55-jarige Julius Hoste, zijn echtgenote Jeanne, zijn 17-jarige dochter Magda en zijn vertrouweling en hoofdredacteur Marcel Stijns op 20 juni 1940 in een wankel sloep tot bij het vrachtschip in het Franse Le Verdon-sur-Mer worden geroeid. De 'Kasongo' zal hen naar Engeland brengen en als de matroos met een forse zwaai de koffers op het dek zwiert, valt er

eentje ei zo na in het water. "De valies waarin al ons geld zich bevond", schrijft Hoste later - nog nahuiverend - in zijn dagboek.

De overtocht is, met Duitse duikboten in de buurt, een gevaarlijke onderneming, maar het vrachtschip vaart op 21 juni veilig de haven van Falmouth binnen, waarna het gezin doorreist naar Londen. De Hostes nemen hun intrek in het 'De Vere Hotel', facing Kensington Palace Gardens. Blij dat ze heelhuids aangekomen zijn, maar ook doodongerust om hun 20-jarige dochter Elisabeth en haar verloofde Frans Vink, die door een stom toeval in Frankrijk zijn achtergebleven.

"Ik moest naar de bank om de huur van ons huis in Poitiers te betalen", herinnert Elisabeth Vink-Hoste zich. "Vader was al om zes uur 's morgens vertrokken en we zouden elkaar in Bordeaux weerzien, maar de Duitsers waren ons te snel af. Toen de bank eindelijk de deuren opende, hadden ze de weg naar zee al versperd. Ik ben met Frans en zijn familie naar het zuiden gevlucht. Naar Loures-Barousse in de Pyreneeën, in de hoop via Spanje naar Engeland te geraken. Dat lukte niet. In augustus zijn we dan maar naar het bezette België teruggekeerd."

Julius Hoste is - laten we eerlijk wezen - een bevoorrecht man. Hij is rijk en kan zich in Londen een comfortabel leven permitteren. Hij komt er als een van de eerste prominenten aan en voor de uitgever van Vlaanderens grootste krant én een gewezen minister van Onderwijs gaan alle deuren open.

Hoste neemt alvast één noodzakelijk besluit: Engels leren. Zoals de meeste Belgische vooraanstaanden spreekt hij vlot Nederlands en Frans, maar de taal van Shakespeare is een gat in zijn cultuur. Intelligent als hij is, lukt hem dat snel, waardoor hij een

enorme voorsprong heeft op de andere Belgische prominenten die wat later in de Britse hoofdstad zullen aanspoelen.

Een klein fortuin

Wat Hoste niet weet, is wat er ondertussen met zijn 'Het Laatste Nieuws' gebeurt. De liberale voorman had zo'n 300 personeelsleden in dienst en verkocht dagelijks 260.000 kranten, toen hij op 13 mei de deuren van zijn bedrijf sloot omdat de Duitsers Brussel naderden. Hij betaalde zijn mensen tot eind juni uit en liet een klein fortuin achter - 1 miljoen 300.000 frank - voor wie in in geldnood kwam. Boekhouder Jean-Baptiste Hereng, die kort daarna Hoste achterna reisde, overhandigde daarvan 185.000 frank aan chef publiciteit Georges Van Acker, en 200.000 frank aan de Nederlander Jacques Bartholomeus Vink, afgevaardigd beheerder van NV Philips in België en de toekomstige schoonvader van Hostes oudste dochter Elisabeth. De rest van het geld werd op de bank gedeponneerd. Hoste, hoofdredacteur Stijns, administratief directeur Cyrille Baeyens en de redacteurs René De Ceulener en Joris De Maeght probeerden eerst nog 'Het Laatste Nieuws' te drukken in Oostende, en later in het Franse Limoges. IJdele hoop, de Duitsers waren hen telkens te snel af. Julius Hoste, een principieel man, was daarna heel duidelijk: de krant mag nooit verschijnen onder de Duitse bezetter.

Machtsstrijd

Terwijl Hoste onderweg is naar Londen, begint er in Brussel een machtsstrijd. Georges Van Acker en Jacques Vink besluiten dat de titel niet zomaar in Duitse handen mag vallen en onderhandelen met de bezetter om een 'neutraal' blad op de markt te brengen: een krant die niet pro-Duits is, maar die evenmin een anti-Duitse houding aanneemt. Vink wordt directeur, Van Acker verantwoordelijke uitgever, Jan Hadermann, de

vroegere redactiesecretaris, hoofdredacteur. Op het personeel wordt druk uitgeoefend om het werk te hervatten. Wie niet werkt, krijgt geen geld.

"Toen ik dat hoorde, ben ik beginnen wenen", zegt Elisabeth Hoste. "Ik wist dat papa dat als verraad zou beschouwen. Voor hem kon dat niet, een krant uitgeven die door de bezetter gecensureerd werd. Mijn schoonvader zag dat echter anders. Jacques Vink was een zakenman, hij had Philips België opgestart en voor hem moest de fabriek blijven draaien, onder welke omstandigheden ook. Hij zag niet in dat een krant geen gloeilamp was."

De 'gestolen' kranten

Op 18 juni 1940 verschijnt het eerste 'nieuwe' nummer van 'Het Laatste Nieuws'. De naam van de nietsvermoedende eigenaar Hoste is verdwenen, en het editoriaal is vanzelfsprekend ook niet van zijn hand. Op bevel van de Duitse censuur worden een foto van Leopold III en een van de Amerikaanse president Roosevelt verwijderd, en een artikel over de koning wordt geschrapt. De krant van 19 juni maakt meer dan duidelijk dat een louter informatieve en neutrale krant uitgeven niet mogelijk zal zijn. De cover van de 'gestolen krant' wordt geïllustreerd met portretten van Hitler, Mussolini en de Franse maarschalk Pétain, die een paar dagen later aan het hoofd komt van de met de Duitsers collaborerende Vichy-regering.

Een week later duikt administratief directeur Cyrille Baeyens weer op en de 'vertrouwensman' eist de volledige controle over de krant op. Hij zwaait met een volmacht die hij in 1938 van Hoste kreeg om de uitgever tijdens zijn ministerschap te vervangen. De procuratie is vervallen maar werd nooit formeel ingetrokken, en Baeyens' grootspraak werkt. Op 10 juli wordt hij verantwoordelijke uitgever, maar hij geniet het vertrouwen van de Duitsers niet. Op vrijdag 19 juli probeert Baeyens in de gunst te

komen door een pro-Duits artikel te schrijven - dat hoofdredacteur Hadermann echter weigert te publiceren. Lang duurt de machtsgreep niet: op 26 juli wordt Baeyens door de Duitsers aan de deur gezet, en met hem verlaat ook Vink het blad. De Propaganda-Abteilung stelt weer Van Acker als uitgever aan.

'Het Laatste Nieuws' is overigens niet de enige krant die tijdens de bezetting opnieuw verschijnt. 'La Nation Belge', 'Le Soir' en 'Vooruit' ondergaan hetzelfde lot.

Razend

Julius Hoste en Marcel Stijns vernemen pas op 13 september via Radio Brussel dat 'Het Laatste Nieuws' weer verschijnt. Hoste is razend, zeker als hij verneemt dat Hadermann deel uitmaakt van een groep Belgische journalisten die door Hitlers propagandaminister Goebbels in Berlijn worden ontvangen.

"Journalisten in de ware betekenis van het woord, onafhankelijke voorlichters van de openbare mening, zijn het in geen geval", sneert Hoste op de BBC. "En de bevolking van het bezet gebied kan niet genoeg op haar hoede gesteld worden tegenover alles wat in dergelijke omstandigheden in de dagbladen verschijnt." Later luidt het: "Een vrij land heeft een vrije pers. Journalisten die de pro-Duitse politiek hebben gediend: ik zal ze allemaal uit 'Het Laatste Nieuws' gooien."

In Brussel luistert Elisabeth Hoste naar Radio Londen en herkent de stem van haar vader. Wat hij zegt, begrijpt ze niet goed want de uitzending wordt door de Duitsers verstoord. "Zijn stem klonk anders. Emotioneler", zegt ze. "Ik was er zeker van dat hij beseftte dat ik hem hoorde. Want contact hadden we niet, een zeldzaam kaartje uitgezonderd dat door het Rode Kruis werd bezorgd."

Geen fan van Pierlot

Londen groeit ondertussen uit tot het centrum van de weerstand, zeker nadat Winston Churchill uitdrukkelijk heeft bevestigd dat Engeland voort zal vechten, ondanks de toenemende Duitse luchtaanvallen. De Belgische ministers die eind juni 1940 nog in Frankrijk verblijven, zijn ontmoedigd en maken ruzie. Sommigen willen naar Engeland, anderen kijken de kat uit de boom en hopen desgevallend terug naar België te kunnen. De koning wil niets meer met hen te maken hebben. Van het begin af weigerde Leopold III de regering naar het buitenland te volgen en voer een heel eigenzinnige koers. Deze breuk tussen vorst en regering is het begin van de Koningskwestie, met verstrekende gevolgen.

De eerste excellentie die in Frankrijk de knoop doorhakt en het Kanaal oversteekt, is minister van Koloniën Albert De Vleeschauwer. Hij komt op 4 juli in Londen aan, en wordt een maand later gevolgd door minister van Financiën Camille Gutt. Samen beschouwen ze zich - hoewel er nog acht ministers in Frankrijk zitten - als 'de regering in ballingschap', die eind oktober 1940 wordt uitgebreid met eerste minister Hubert Pierlot en minister van Buitenlandse Zaken Paul-Henri Spaak. De Verenigde Staten en Groot-Brittannië hebben geen goed oog in deze formatie. Ze hebben de indruk dat er op twee paarden wordt gewed en zullen tot het einde van de oorlog argwaan koesteren.

Julius Hoste is al evenmin een fan van deze regering-Pierlot. In een scherpe brief aan de naar New York uitgeweken Kamervoorzitter Frans Van Cauwelaert lucht Hoste zijn hart over de in zijn ogen minderwaardige regering: "Wij hebben echter weinig of geen staatslieden, geen mannen met blik en karakter."

Hoe scherp Hoste ook is in zijn teksten, achter de façade zit een teerhartig man. In zijn dagboek krijgen we daarvan een glimp te zien, wanneer hij met zijn vrouw Jeanne in Kingston House

dejeuneert en zijn oog hapert bij een "Engelse juffrouw" en haar Japanse geliefde: "Hun droevige wezens waren beglaasd door de warme gloed van het elektrisch vuur. Arme mensen. De oorlog werd door Japan ontketend. Deze Japanse diplomaat, die vermoedelijk alles gedaan heeft om die ramp te vermijden, moet naar zijn land terug en zal zijn verloofde in Londen moeten achterlaten. Zo gaat het in het leven."

Romanticus

Want gevoelig was Hoste, beaamt zijn dochter. "Hij was stapelverliefd op mijn moeder, en ook zijn dochters konden weinig verkeerd doen. Hoe principieel hij ook was, binnenkamers begreep hij veel en hij verstond zwakheid. Een romanticus was hij ook. Hij hield van de zee. Dan stonden we te kijken naar de golven en declameerde hij teksten van Homeros."

Zijn eigen odyssee, die hem naar Londen heeft gebracht, zit Hoste soms dwars. Op 11 december vraagt hij zich af of hij het zijn gezin wel had mogen aandoen "zwerfers te worden in niemandsland". Maar hij besluit nuchter: "Liever een lastig bestaan in een vreemd land, dan ooit terug te keren naar een verknecht België."

Veel nuttig werk

De "warboel die in de Belgische regeringsdiensten heerst" blijft Hoste zwaar op de maag liggen en hij voelt er aanvankelijk weinig voor om deel uit te maken van het kabinet. Toch wordt hij in februari 1942 in de regering opgenomen. Waarom? Hij heeft het geschikte profiel met het oog op een ideologisch evenwicht: én liberaal, én Vlaming.

Wat doet een regering in ballingschap, zonder land om te besturen? De oorlogsinspanning steunen: Congo ter beschikking stellen van de geallieerden, en een grote renteloze lening verstrekken. Een beperkt Belgisch leger

samenstellen. De propaganda naar het bezette gebied verzorgen en de belangen van de 26.000 Belgen in Engeland verdedigen.

En dan: de toekomst, de naoorlogse situatie voorbereiden. Want als er één les is die België heeft geleerd na twee oorlogen, dan wel dat het land een stuk van de onafhankelijkheid moet opgeven en bondgenootschappen moet zoeken, en daarin speelt Hoste met zijn netwerk een enorme rol. De grondvesten van de Benelux worden in Londen gelegd, de spellingeenheid met Nederland wordt voorbereid en Hoste is ook de inspirator van het Europa College dat er in Brugge komt. Hij krijgt als voorzitter van het Bureau een sleutelrol in de 'Conference of Allied Ministers of Education', waaraan de Amerikaan James Fulbright zijn medewerking verleent. Uiteindelijk leidt dit vlak na de oorlog tot de oprichting van de Unesco. Uit het besef dat we ook een stuk van onze soevereiniteit moeten afstaan aan een wereldorganisatie, groeien in 1945 de Verenigde Naties. De Londense regering in ballingschap heeft dus wel degelijk nuttig werk geleverd.

Dubbele wedde

Julius Hoste is op 3 september 1944 nog onderweg naar huis, maar 'Het Laatste Nieuws' moet en zal op 5 september verschijnen met een totaal nieuwe redactie. "Ga de straat op, en breng me redacteurs mee", zegt boekhouder Jan Hereng aan muzikleraar en componist Willem Pelemans. Die vindt ze tussen zijn kennissen van het Willemsfonds - want "die kunnen tenminste zonder fouten schrijven" - en op 4 september om negen uur 's morgens melden Antoine Demol, Jan Walravens, Jan Herdies, Jos Demol en Louis Cliteur zich als eersten op de redactie aan de Brusselse Jacquainlaan. De hoofdredacteur van voor de oorlog Marcel Stijns neemt ze allemaal voor drie maanden op proef aan, met een wedde die het dubbele is van wat een onderwijzer verdient. Pelemans wordt wat later de

muziekrecensent voor de krant,
waar hij tot zijn 85 jaar voor zal
schrijven.

Levenslang

En wat met de journalisten die hun
pen voor de Duitsers gebruikten?
Zij moeten voor de rechter
verschijnen. Hadermann en Van
Acker, die zich flink hadden laten
vergoeden voor hun diensten,
zullen door de Krijgsraad tot
levenslang veroordeeld worden.
Cyrille Baeyens, die zich vanaf
september 1940 "onberispelijk en
patriottistisch gedroeg", blijft als
enige in dienst van de uitgeverij,
maar wordt toch veroordeeld tot vijf
jaar cel voor de twee weken waarin
hij de krant leidde onder Duitse
censuur. In het eerste nummer na
de bevrijding zal hij toegeven dat
de oorlogseditie "tegen de
uitdrukkelijke bevelen van de heer
Hoste" was verschenen. De
verstandhouding met Jacques Vink
zal nooit meer goedkomen, ook al
is Elisabeth Hoste ondertussen
getrouwd met zijn zoon Frans Vink,
en is er een eerste kleinzoon
geboren.

Julius Hoste wordt nog senator,
maar belangrijke politieke functies
werden hem niet meer toebedeeld.

Hij overlijdt op 1 februari 1954 in
zijn woning aan de Rooseveltlaan
in Brussel.

Met dank aan professor Harry Van
Velthoven, die het oorlogsdagboek
van Julius Hoste bestudeerde en
'Zwerver in niemandsland' schreef,
Luc Pareyn van het Liberaal Archief
in Gent, waar het dagboek en de
memoires van Willem Pelemans
worden bewaard, mevrouw
Elisabeth Vink-Hoste, dochter van
Julius, en journalist Jos Demol.